

#### IV. Direktør N. Rygg's foredrag på Norges Banks representantskapsmøte 16. februar 1931.

Det som gir året 1930 dets særpreg er først og fremst den rummelighet som inntrådte for korte penger og rentens fall. For Norge passer det dog mindre godt å tale om et rummelig marked. Vi har nok fulgt med i bevegelsen, men det har vi kunnet gjøre, ikke fordi forholdene her hjemme tvang det frem, men fordi tendensen gikk den vei. Vår innskuddsmasse har også i dette år gått nedover, fordi tilsiget på den ene side ikke var stort, men pengene trengtes på den annen side i større utstrekning i tidenes medfør, og en del blev også plasert om i annen form. Som det gikk, kunde det ikke gjøre nogen skade at renten gikk nedover noget raskere enn markedssituasjonen egentlig bød.

I årets begynnelse var valutamarkedet ganske knapt, og det gikk sterkt utover våre beholdninger. Ved nyttår androg disse til 66 mill. kroner og var ved utgangen av februar kommet ned i 34 $\frac{1}{2}$  mill. kroner, altså en ganske sterk nedgang. Det er en gjentakelse fra tidligere år, at markedet i de første måneder stiller sig ugunstig. Men det var egentlig denne gang nokså slitsomt å komme gjennom.

Hertil kommer at der fremdeles i utlandet kunde opnåes ganske høi rente for korte anbringelser, op til 5%. Også de likviderende banker sat inne med ganske store tilgodeha-

vender i utlandet, et forhold som altså passet dem, men som for den nødvendige utligning er alt annet enn ønskelig.

Dette trykk blev øket ved den følelse av usikkerhet med hensyn til fremtiden som gjorde sig gjeldende, og som jeg kommer tilbake til, en viss uro for anbringelse her hjemme, en tilbøielighet til å skremmes op også av ting, som ikke har det minste foruroligende ved sig. I hvert fall der var en sådan tendens, og når leiligheten for anbringelse i utlandet er så gunstig, vil den lettere gi sig utslag.

I februar måned måtte kursene, som ikke så noie hadde fulgt den teoretiske paritet, settes suksessive ned, nemlig fra kr. 18,21 til kr. 18,17 for £. Det viste sig nemlig at man søkte å utnytte differansen til uttak og eksport av gull, og for å beskytte oss herimot sattes noteringen for £ ned.

Den 6. februar satte Bank of England diskontoen ned  $\frac{1}{2}$  % fra 5 %, og derpå fulgte slag i slag videre nedsettelse trinvis til 3 % i løpet av 3 måneder. De andre land fulgte med. Dette bidrog til å lette trykket her hjemme litt efter litt. Anbringelser ute bød ikke lenger de samme fordeler som før. Men om enn dette trykk føltes mindre sterkt, var dog pengemarkedet her hjemme fremdeles knapt. Fra 21. mars satte Norges Bank diskontoen ned i  $4\frac{1}{2}$  %.

Ved denne tid meldte sig umiskjennelige tegn på depresjon i våre næringer. Bankene fikk sterkere føling med konjunkturomsvinget, som allerede en god stund hadde virket i utlandet. Bankene støtte på det gjennom den minskede avsetning, de stigende lagre i forskjellige industrier, de synkende priser, de elendige fraktremisser, hvilket atter medfører stigende behov hos bankene.

Vi kom nu inn i den periode da tilførslene økes av hvalpund, og da man var nådd frem til mai, var billedet helt forandret. Det var ganske anselige beløp som gikk inn, og denne gang føltes strømmen sterkere enn før. Også i tidligere år hadde disse tilførsler den største betydning, men de blev så å si lagt beslag på underveis til de mange behov som ventet. Nu meldte de sig mere håndgripelig som en overflod. Vi søkte å skaffe oss en oversikt over hvad der gikk inn, og vi fant at i første halvår, det vil vesentlig si april til juni, solgte hvalfangst-selskapene her hjemme omkring 4 mill. £, som altså direkte tilførtes markedet. Utenfor faller altså de beløp, som anvendes til dekning av utgifter i utlandet og de beløp som blir stående ute for senere disposisjon. Det gir en forståelse av hvilket viktig ledd i vår husholdning denne bedrift utgjør, som med så fremragende dyktighet er arbeidet frem. Nettop fordi denne innsats må vurderes så høit, vil den sikre og varige oprettholdelse av denne inntektskilde være av den største betydning.

Ved utgangen av juni var våre beholdninger nådd op til årets maksimum, 72,6 mill. kr. Da nu forrentningen blev meget lav, måtte vi efterhanden i forsiktig utstrekning omlegge dem gjennom anbringelse for en del i lett avsettelige 1. klasses obligasjoner.

Den konvertering som staten foretok i juni til 5 % blev lettet ved den utvikling som fant sted. Anbringelser ute bød ikke den samme tiltrekning, og det vellykkede utfall var i høi grad styrkende for tilliten.

I annet halvår var utviklingen på valutamarkedet jevnere. Den innskrenkning i vår eksportindustri, som foregikk, merkedes også på valutatilgangen som ikke lenger var så god. Fra august inntreer vendingen på arbeidsmarkedet, som inntil da hadde utviklet sig gunstig. Nu begynner arbeidsledigheten å stige.

Bankene hadde i tide søkt å ruste sig for alle tilfelle. En lang rekke iakttagelser viste at der var uro, som gav sig utslag i forskjellige retninger: Uttak av innskudd, forvaring av penger i private gjemmer, kjøp av utenlandsk valuta, en påfallende utgang av særlig de store sedler. Men sammenlignet med tidligere opplevelser var det samlede omfang ikke av urovekkende art. Mens det før hadde en konvulsivisk karakter, foregikk det nu mere stillferdig. Hvad der var farlig var selve tendensen, som kunde bryte frem og volde stor skade.

Efterhånden satte forholdene sig, og Norges Bank kunde 7. november gå ytterligere ned i diskonto til  $\frac{1}{2}$  %, en sats der som bekjent ikke har vært brukt siden 1898. Om markedet ikke var rummelig, så var iallfall tendensen nu sikker, og der var derfor ingen hindring mot å følge med i den internasjonale bevegelse. Man mente at samtidig som dette vilde virke til

fordel for den produktive virksomhet vilde det dessuten virke heldig på tendensen for den lange rente, som også er synkende.

Ved utgangen av året hadde Norges Bank en valutabeholdning av 71,2 mill. Men hertil må legges de andre bankers 75 mill., tilsammen 146,2 mill. kroner mot 151 mill. kroner ifjor. Etterat valutakursene blev stabile, har disse beholdninger utenfor Norges Bank fått en ganske annen betydning enn før. Nedgang i Norges Banks beholdninger betyr jo ofte bare at de er flyttet over på andre hender. Disse omflytninger kan være nokså store. I 1930 nådde svingningene i de private bankers beholdninger mellom minimum og maksimum vel 50 mill. kroner. Det er selvfølgelig de samlede beholdninger det kommer an på.

Avslutningen av året forløp lett. Der har ellers alltid vært nogen knuter å løse ved den tid, men intet årsskifte i det siste tiår er forløpet lettere.

Vi skal se litt på de viktigste tall som viser Norges Banks virksomhet.

Folioinnskuddene ligger i 1930 meget lavt. Bankene har trengt midlene til omsetningen og har følgelig minsket sine innskudd i Norges Bank.

På den annen side er også utlånene gått ned. I gjennemsnitt for desember 1930 lå de i 195 mill. kroner mot 236 mill. kroner i 1929, altså ca. 40 mill. nedgang. Det er særlig banker i fri virksomhet som har minsket sine lån i Norges Bank. I alt utgjorde det samlede beløp ved årets utgang 53 mill. kroner, alle former for lån medtatt, og dette beløp fordeler sig på en lang rekke privatbanker og sparebanker.

Seddelomløpet holder sig temmelig stabilt, i gjennemsnitt for året 304,6 mill. kroner mot 306,2 mill. kroner i 1929. Der er en del ujevnheter. Enkelte måneder har lavere tall enn fjoråret, andre viser høyere tall. Særlig viser oktober måned en påfallende stigning. Til å holde seddelomløpet som jo på grunn av prisfall og minsket omsetning kunde ventes å gå nedover, så nogenlunde i samme høide, har diskontosenkningene bidratt sitt. Dessuten har Norges Bank i siste del av året øket sine beholdninger av innenlandske obligasjoner.

Året 1930 viser for den økonomiske virksomhet en avgjort tilbakegang: Nedgang i produksjon, sviktende avsetning, stigende arbeidsledighet.

Men på kredittlivets område er allikevel forholdene blitt mere festnet. Det lyder som en selvmotsigelse, men er det ikke. Forklaringen er ganske enkel. Man har forst de svingninger, som ledsager de almindelige verdenskonjunkturer, og av dem er også bankenes virksomhet avhengig. Men man har dessforuten hatt kjenning av andre innflytelser som ikke hadde noget med økonomiske forhold eller konjunkturer å gjøre, og som skapte den utrygghet som jeg før har nevnt. Om berettiget eller ikke, ligger utenfor min opgave å dømme om. Vi har med utslagene å gjøre, og de har virket forstyrrende. Det har betydd en almindelig svekkelse til skade for landet, hemmende dets fremgang. I lengden virker det enerverende. Man konstaterer et utsig, et krafttap, og man måler det tydeligst i de banker som står aller høiest i almenhetens bevissthet. Der har vært to strømninger, den ene utgått av tillit til utviklingen, som jo må danne grunnlaget for et sunt kredittvesen, og det er jo heller ikke noget man heller har villet enn å vise tillit. Men så kommer den annen strøm med tvil og bekymringer, idet spareinteressene i fremtiden frykter for å bli stillet overfor farer av den ene eller annen art. For landets fremgang skulde det jo være en innlysende fordel å slå denne tvil ned. Imidlertid har de to strømninger kjempet mot hverandre. Ved konverteringen våren 1930 slår tilliten igjennem på en helt avgjørende måte, og ved årets utgang må denne generelle svekkelse sies å være borte, så at man kan si, at betingelsene for opsparing er blitt gunstigere, disposisjoner mere betrygget og derved landets økonomiske og finansielle motstandskraft under en krise i høy grad øket.

Jeg har mattet nevne denne utvikling også av den grunn at den har spillet inn ved reduksjonen av diskontosatsen. At diskontoen har kunnet bringes ned på et nivå som man ikke har opplevet siden 1898, har man ikke minst denne finansielle styrkelse å takke for.

Det vil være på sin plass å nevne den forskjell som der består mellom diskontosatsen i Norge og de fleste andre land, særlig med hensyn til rekkevidden. Hos oss har diskontoen gitt normen for renten både for innlån og utlån. I utlandet er dette på ingen måte tilfelle.



eller iallfall ikke i nogen tilsvarende grad. Det leder også til mange mistydninger, fordi man ikke forstår denne forskjell.

Som regel er diskontoen normgivende alene for vekselmarkedet, mens renten for utlån til kunder følger sine egne regler. Diskontoen gjelder altså bare for en begrenset del av pengemarkedet, for første klasses korte forretningsveksler, som beror på vareomsetning og går fra hånd til hånd. Og resultatet vil derfor lett kunne bli, at til tross for at diskontoen ligger lavere i utlandet enn her, behøver ikke utlånsrenten å ligge under renten i Norge.

I andre land er der visstnok en viss overensstemmelse mellom diskontoen og utlånsrenten for bankenes kunder, men der er ikke én sats, men en rekke trappesatser. Mens Norges Bank har én sats for de veksler som anbringes, har f.eks. Sveriges Riksbank en rekke satser for veksler etter løpetid, sikkerhet o. s. v.

Den ordning vi har oprettholdt, har utvilsomt sin store betydning. Der er sammenheng mellom de forskjellige rentesatser, og for bankenes stilling i vårt samfund må det ansees som en fordel å bibeholde systemet.

Det kan naturligvis ikke undgås at en endring i diskontosatsen i øieblikket kan passe mindre godt for de enkelte institutters interesser. Bestemmelsesgrunnene for diskontoens regulering må jo være av mere almindelig art, og vi har ennå til gode den diskontoforandring, om hvilken det ikke sies at den er ubeleilig for nogen.

Det nuværende system er bygget på en såvidt mulig rettferdig avveining av på den ene side sparingens og på den annen side av debitorernes interesser. Det er derfor også et hensyn som Norges Bank er pliktig til å ta, at denne sammenheng ikke blir brutt. Ti følgen av en nedsettelse vil under visse omstendigheter kunne føre til at forbindelsen brytes, hvorav resultatet vil kunne bli at låntagerne blir ugunstigere stillet.

Et moment, som har spillet inn under rentereguleringen, har vært å holde innskuddsrenten såvidt oppe at man undgikk at innskuddene i altfor høy grad blir flyttet over til annen plassering. Etterhanden vil det kunne bli nødvendig å regulere innskuddsrenten overensstemmende med markedets stilling uten sådanne bihensyn.

Den lange rente, obligasjonsrenten, har gjennom en periode i alle land av grunner som det ikke hører hit å forklare, ligget i et høiere nivå enn tilfellet var for krigen. Men man ser at tendensen nu er synkende, og det må ansees som en viktig fordel, påskyndet som den er blitt ved diskontonedsettelsene. Også vi har fulgt den samme utvikling. Våren 1930 fant konvertering sted av statslån til 5 % typen og nettopp nu er en ny konvertering gjennomført til 4½ %. I virkeligheten var ingen av disse konverteringer på forhånd oplagte, tvert imot gjorde der sig gjeldende på forskjellig hold tvil om gjennomførbarheten. De er blitt til ved klok utnyttelse av chansene, og har selv bidratt til å påskynde tendensen.

I en lignende stilling står pantelånsrenten, som følger etter litt etter litt, og som selvfølgelig vil kunne bringes ennå lavere ned, om utviklingen fortsetter. Det, som det nu gjelder, er ikke først og fremst å rette henvendelser til centralmyndighetene, men å få senkningen gjennomført utover landet, hvor det ikke allerede er gjort.

Om den depresjon som verden nu lider under, om hvad der har skapt den, hvad der er skyld i den, blir der skrevet og talt meget, og de meninger som fremsettes er både avvikende og motstridende. Jeg kan ikke gå nærmere inn på disse spørsmål. Et hovedpunkt er å forklare den sterke prisnedgang. Om den skyldes forhold vedkommende vareproduksjonen, den sterke økning av denne og de sterkt reduserte fremstillingsomkostninger. Eller om det er hvad man kaller pengenes indre bytteverdi som er endret, altså forhold som knytter sig til gullet og til den på gullet byggede forsyning med kredittomsetningsmidler. Denne side av problemet, den monetære side, er jo sterkt fremme i diskusjonen. Og der er dem, som forenkler svaret på den måte, at det hele er seddelbankenes feil, at de ikke har maktet den oppgave å holde omsetningsmidlene i det riktige forhold til den stigende produktmasse.

Hvorom allting er, så foreligger her et problem som krever den største oppmerksomhet. Ti selv om den monetære side kanskje ikke har hatt så meget å si i den nuværende situasjon som man har trodd, så foreligger her i ethvert fall for fremtiden en meget viktig oppgave å løse. Diskusjonen er forsåvidt fruktbar, som man stiller problemene og søker å komme dem

nærmere inn på livet, og dernest fordi det gledeligvis ser ut til at nasjonalbankene når frem til en mere utvidet opfatning av sitt ansvar.

Efter de beregninger som er stillet op ved hjelp av de sakkyndige, antas gullproduksjonen å gå tilbake i tiden fremover, så man må regne med en lang periode med stigende gullverdi og fallende priser på varer og tjenester. Når man vet, hvilken rolle gullmyntfoten spiller i folkenes økonomiske liv, er det derved også gitt at man står like overfor et spørsmål av første orden. Det berører alle borgere, det griper inn i alle livsforhold.

Ved siden av selve tilgangen av gullet kommer dertil den på grunn av ganske ekstraordinære forhold efter krigen fremkalt ulike og ujevne fordeling av gullet mellem landene, som utvilsomt må virke forstyrrende på pengeverdien.

Det er naturlig at bankene tar op disse spørsmål, det er deres plikt å være lydhøre like overfor de farer, der melder sig, å undersøke og prøve, å gjøre hvad der står i menneskelig makt ved rasjonelle foranstaltninger for å møte farene.

Skal man ha fast grunn å bygge på, kreves der inngående statistiske oversikter som viser omfanget av landenes produksjon og omsetning og bevegelsen fra år til år. Men det som man har bruk for her er nettop det som er vanskeligst å nå frem til. Man skal først ha en oversikt fra alle de enkelte erhvervsgrener, og det gjenstår enu meget før man er nådd frem til å fastslå det. Hvad det gjelder her, når talen er om pengenes verdi, er å nå frem til bestemmelse av den samlede produksjon og omsetning, å finne resultatantene av samtlige svingninger i det brogede erhvervsliv, et totalbillede av hele den vekslende mangfoldighet. Ennu er det alene tilnærmede verdier man må operere med. Man regner med en gjennomsnittlig årlig økning i omsetningsmassen av 2—3 %. Men man søker stadig ved fortsatte undersøkelser å komme frem til mere eksakte tall. Jeg kan i denne forbindelse nevne det verdifulle materiale som Federal Reserve Board søker å oparbeide på dette område til veiledning for bankenes egne disposisjoner og for almenheten, og det sier sig selv at efter hvert som dette materiale fullkommengjøres, har man et sikrere grunnlag for de disposisjoner som skal treffes og for rasjonell regulering.

Men videre erkjennes det at disse spørsmål ikke kan løses uten internasjonalt samarbeide. Og har man denne erkjennelse vil det være et ganske betydelig ansvar ved å legge sig i veien for et sådant samarbeide.

Et ledd i dette samarbeide er Den Internasjonale Bank. Det lar sig visstnok ikke nekte at man kunde ønske at den var blitt til på en noget annen måte. Som forholdene var fant man å burde benytte den leilighet, der her bød sig, idet man ikke trodde det mulig i nogen overskuelig tid å få en internasjonal sammenslutning av seddelbankene i stand ad annen vei. Når den nu er kommet i stand, bør den støttes. Der er også utvilsomt megen god vilje til stede for å utnytte sammenslutningen til fordel for en sundere utvikling. Det er mulig at den ikke vil nå frem til det man venter av den. Men der ligger i ethvert fall en stor opgave til felles løsning og vi har ikke lov til her å stille oss utenfor.

At den internasjonale økonomiske krise til slutt måtte slå inn over oss, synes temmelig uundgåelig, og virkningene vil utvilsomt bli enu mere følbare. Men under alt dette bør det dog ikke glemmes, at den i de fleste land gjør sig gjeldende med større voldsomhet enn her.

En forklaring herpå har man i de spesielle økonomiske forutsetninger her hjemme, den måte hvorpå kapitaldannelsen er skjedd i de senere år og produksjonens retning. Den utvidelse av produksjonen som har funnet sted har alt i alt ikke vært så voldsom som i andre land, men har hatt et jevnere preg. Man har inrettet sig for sådan virksomhet som visstnok ikke har budt de store chanser, men har gitt en jevnere avkastning. Man har holdt sig innenfor et mere beskjedent område uten høiereflyvende planer, ikke tatt del i mere spekulative foretagender og er derfor først blitt rammet da den reelle omsetning begynte å svikte. Man har samlet sine krefter om sådan virksomhet, hvor vi har vår styrke i de naturlige forutsetninger, og den linje vil det være til vår egen fordel å følge videre. Den største utvikling har man hatt i jordbruket, hvor man gjennom årene ser en ganske sterk økning av det dyrkede areal, en betydelig stigning i foravlens, øket husdyrhold og stigende produksjon av husdyrprodukter. Videre en kraftig utvikling av vår handelsflåte, som i enu større grad enn før står fullt konkurranse-



dyktig. Endelig en sterk utvidelse på hvalfangstens område, hvor kanskje de rette dimensjoner ikke har vært overholdt.

Som stillingen nu engang er, søker man å vurdere den nøkternt, uten overdrivelser og å møte med de midler som ansees tjenlige. På den måte vil vi kunne søke av all vår evne å begrense skaden mest mulig. Arbeidsledigheten er voksende, og her har man en oppgave å løse. Her er nettop bankene samfundets beste middel for å stå imot. Har det vært deres oppgave å stå til tjeneste under den sterke økning i vår nasjonale produksjon som fant sted inntil for et år siden, så er det en ikke mindre oppgave å holde den oppe, så langt det er økonomisk forsvarlig, nu når avsetningen er avtagende og lagrene økes, og videre å fremme de tiltak som der kan være tale om.

Dette er spørsmål som melder sig for bankene hver dag. En stor del av produksjonen er ikke lenger lønnsom, og spørsmålet gjelder å fortsette den så lenge det lar sig gjøre. Behovet stiger, kredittene øker. Situasjonen skaper nye låntagere, bedrifter som hadde egne midler å drive med, men som nu må ty til kreditt.

Vi vet at der snart forestår et oppgjør, som vil få den største betydning for vår produksjon og tilgangen på arbeide. Vi vil neppe få anledning til å øve nogen innflydelse, men vi kan iallfall uttale det håp, at oppgjør må skje uten at alt for meget legges ode.

Som stillingen er blitt har det vært enn mere nødvendig å tvinge produksjonsomkostningene nedover, å gjennemgå alle poster noie, og dette er utvilsomt også gjort i meget stor utstrekning. Hvor man enn ikke har forstått nødvendigheten derav, bør bankene se det som sin oppgave å bidra til at det blir gjort.

En annen følge av den alvorlige stilling skulde være at man så ut over de mindre interessetsetninger, der kan være mellom den ene og den annen gruppe, og i felles interesse søkte å hjelpe frem vår egen produksjon i den utstrekning vi selv er herrer over det. Er der nogen tid, da man skulde holde sig til levereglen: kjøp norske varer, måtte det vel være nu. Jeg tar et eksempel, som er av stor rekkevidde. I en tid, da skogbruket strir med de største vanskeligheter og driften i våre skoger må innskrenkes til et lavmål, er det ioinnefallende viktig, at det norske materiale sikres all den avsetning, som der er rum for. Et anliggende som dette skulde kunne ordnes ved fornuftig imotekommenhet partene imellem uten lovforskrifter.

Det er områder, hvor vi før eller senere må kunne utvide vår virksomhet i betraktelig grad. Jeg nevner skibsbygningen, hvor der fra rederhold allerede er vist så megen forståelse, og hvor en fortsatt velvilje kan åpne store muligheter.

Hvad man på denne måte kan gjøre selv, hver bedrift og næring for sig og med en smule samarbeide vil føre lenger frem enn de kunstige foranstaltninger, som man har lett for å ta sin tilflukt til under oieblikkets trykk, og hvis skyggesider man efterhånden vil bli klar over.

På den annen side vil målbevisst fortsatt nedbringelse av den offentlige gjeld og lettelse av skattetrykket bety en oppmuntring av all nyttig virksomhet her i landet og ha sin store betydning både under de dårlige tider vi nu lider under, og ikke mindre når konjunktorene måtte begynne å stige igjen.

Når jeg særlig skal behandle Norges Banks virksomhet, så må utgangspunktet være at den skal yde sitt bidrag til å bygge op vår produksjon.

Jeg har allerede sagt at våre utlån til banker for tiden ikke er store. Men det kan skifte. I et land hvor bankvesenet er så decentralisert og så mange av bankene rundt omkring er avhengig av spesielle næringsveier må man være forberedt på bevegelser op og ned. Norges Bank må følgelig holde reserver for å møte sådanne behov.

Men en meget viktig gren av vår virksomhet vil dog stadig bli de direkte lån til almenheten, fornemmelig ved våre avdelinger.

Det er selvfølgelig at Norges Bank ikke kan stå til tjeneste med pantelån, enten i den ene eller annen erhvervsgren. Det skulde være overflødig å gjenta det, men det synes, som til-egnelsen av selv meget enkle grunnsetninger har vanskelig for å bli oppfattet. Pantelånsvirksomheten må besørges av andre kredittorganer. Den ligger utenfor seddelbankens område.

For øvrig skal Norges Bank være beredt til å imøtekomme behov fra alle grener og grupper som en utfylling av den kreditt som våre andre kredittinstitutter er i stand til å yde, natur-

ligvis forutsatt at de betingelser oppfylles som lov og reglement har oppstillet som bindende for vår virksomhet. Banken skal sprede sine lån, ingen side av vår nasjonale produksjon skal være den fremmed, erhverv av alle arter, store og mindre bedrifter. Det skal være vår bestrebelse å fylle porteføljen med gode kreditter, utvalgt fra alle sider og så upartisk som mulig. Jeg kan nevne at det på vårt møte for to år siden av direksjonen blev fremholdt overfor representanter for våre avdelinger: Vi står åpen for å tre i forbindelse med alle retninger innen næringslivet. Vi låner til bedrifter — til kooperative forretninger . . . . Alle krav om støtte som tar sikte på ophjelp av bedriftslivet må tas op til nøiaktig drøftelse.

Er der nogen enkelt gren, som i uforholdsmessig grad er blitt tilgodesett i disse år, er det våre *fiskerier*. Det er en rekke grunner, som har ført dette med sig. Vi er opmerksom på at vi vil kunne finne anbringelser, som vilde innebære mindre risiko, og at banken ved disse lån til sine tider når ut til kanten av hvad der kan være bankmessig betryggende, men at denne virksomhet samfundsmessig sett har vært nyttig og nødvendig, har vi ikke næret nogen tvil om.

Kredittforholdene i *skogbruken* er for tiden aktuelle under det trykk som denne næring lider under. Det har vist sig at der er visse svakheter ved denne nærings finansiering som det vilde være av betydning å få rettet på.

Som bekjent blev der i 1929 bragt i stand en landssammenslutning av våre skogeiere, og den opfatning gjorde sig da gjeldende at dermed var også den finansielle side, som jo er den ikke minst viktige, løst på en fullt tilfredsstillende måte. Imidlertid tror jeg at det må kunne sies at denne side i virkeligheten ikke ennu har funnet sin løsning.

Det er for øvrig et spørsmål som først melder sig, nemlig om forholdet mellem finansieringen og organisasjonen. Man kan stille finansieringen under kamporganisasjonen. Eller man kan søke en finansiell ordning som ikke er underordnet organisasjonen. Jeg tror at det vilde være en fordel at finansieringen blev ordnet helt uavhengig og bygget utelukkende på forretningsmessig basis.

Finansieringen faller nu nokså ujevn. I enkelte distrikter faller det forholdsvis lett å skaffe de driftslån som trenges, i andre er det ikke mulig. For å skaffe en utjevning har Norges Bank trådt til gjennom Centralkassen for Bondernes Driftskreditt, for i de forskjellige vassdrag å skaffe supplerende midler, hvor det måtte trenges.

Det er åpenbart en oppgave av betydning å søke å nå frem til en finansiering som går jevnt og glatt. Særlig er det av viktighet at arbeidet i skogen kan bli tatt op på den tid det faller mest beleilig for driften og for en rasjonell arbeidsorden, og ikke som nu gjennom endeløse forhandlinger skytes ut altfor lenge. En rasjonelt utformet kredittordning vil kunne være til stor nytte for skognæringen, underbygge den og sikre en rettfærdig forretningsmessig prisansettelse.

Da disse spørsmål nu er tatt op til drøftelse, skal jeg ikke gå nærmere inn på dem her.

Hvad *landbrukets* kredittforhold angår kommer vi inn på et område, som er av stor interesse og av megen betydning, og det vilde være Norges Bank en kjær oppgave å medvirke til en videre utvikling.

Pantelanskreditten setter jeg her utenfor som hørende inn under Norges Hypotekbank, kredittforeninger, sparebanker o. s. v.

Hvad landbrukets driftskreditt angår, faller denne i to grupper, den individuelle kreditt og driftskreditt bygget på samvirke.

Hvad den individuelle kreditt angår, er låneandragender underkastet de samme regler som andragender fra andre næringer, prøves som og stilles helt på linje med dem.

Driftskreditt bygget på samvirke er som bekjent utviklet her hjemme i ganske høi grad, om der enn fremdeles kan være plass for videre utvikling. Såvidt det kan bedømmes, virker denne ordning ganske bra. Der er alltid den fare, at de oppstillede forutsetninger ikke blir opprettholdt, men at det glir ut og en del av lånene bunnsetter sig som fast kreditt. Her er det de bankers oppgave, som virker med, å passe på at ingen sådan utglidning finner sted, men at lånenes karakter som driftslån blir fastholdt.

Der har vært oppe spørsmål om hvorvidt der ved siden av de nuværende driftskredittlag (innkjøpslag) skulde bygges op nye sammenslutninger for landbrukets driftskreditt. Men den

opfatning gjøres gjeldende, at den bestående ordning som den er utformet og innarbeidet under stor tilslutning virker tilfredsstillende, og at der ikke skulde være plass for nogen nydannelse på dette område. I ethvert fall vil Norges Bank være åpen for forhandlinger, om det måtte ønskes. Vi har også hatt anledning til å konstatere, at vårt Representantskap møter direksjonens forslag med full forståelse.

Jeg skal dernest gi en oversikt over vårt driftsregnskap for 1930. Overskuddet andrer til kr. 7 102 350,53, altså en nedgang som vi har vært forberedt på. Det ligger kr. 1 163 000,— lavere enn for det foregående år.

Representantskapet har idag besluttet å anvende dette overskudd på følgende måte:

8 % utbytte til aksjonærene . . . . .	kr. 2 800 000,—
Til staten . . . . .	700 000,—
Avsettes til bygningsfondet . . . . .	200 000,—
Avsettes til boligfondet for bankens funksjonærer „	100 000,—
Avsettes til dekning av tap . . . . .	3 302 350,53
Tilsammen . . . . .	<u>kr. 7 102 350,53</u>

Reservefondet tilføres ca. kr. 95 000,— av den i året optjente overkurs ved salg av obligasjoner i henhold til loven. Det utgjør dermed kr. 15 431 835,05.

Delkrederefondet står urørt med kr. 2 837 996,37, bestemt til å møte tap, som ikke måtte dekkes av bankens overskudd.

Jeg skal tilslutt stanse ved et enkelt punkt, våre avskrivninger.

Det skulde synes overflødig å peke på at vi har gjennomlevet en voldsom krise med en lang rekke sammenbrudd blandt våre banker, der kulminerte 1923/24. Norges Bank var da bestormet fra det hele land. I forbindelse med staten og andre banker søkte man å avvende de mest kritiske følger. Der var heller ingen uenighet om at banken måtte strekke sig så langt som den formådde. Vår rettesnor ved overtagelsen av disse helt ekstraordinære risikoer måtte da bli å finne det rette forhold til vår evne, og det gjorde vi på den måte at vi satte det betydelige delkrederefond, som nettop var lagt op med kritiske forhold for øie, som yttergrensen for våre ofre. Og etter den målestokk måtte vi prøve hver enkelt støtteaksjon for sig og samtlige under ett og det blev også gjort. Der var leiligheter, da det av statsmaktens representanter inntrengende blev henstillet til oss å gå lenger, men vi kunde ikke forsvare det. Men så langt som vi maktet, fulgte vi med, i forståelse av Norges Banks stilling som ledd i nasjonens økonomiske liv.

Det vil alltid være en fare for, at man i sådanne situasjoner forregner sig, at man anstrenger sine krefter, så man ikke kan yde mere, særlig under en krise som vi hadde den, gjennom år, av en voldsom utstrekning, med en så lang rekke av kalamiteter. Man vil da være ute av stand til å hjelpe i tilfelle der er likeså berettiget som de tidligere, ja i tilfelle hvor behovet er ennu sterkere og skaden vilde være ennu større. Saken er jo nemlig den, at et slikt uvær ikke kan undgå ved den uro, det fremkaller og den svekkelse av tilliten, der følger med, å skape vanskeligheter for institutter som under andre omstendigheter ikke kunde tenkes å stå i fare. Er det viktig å yde hjelpen på det første trin av en sådan periode, er det kanskje ennu viktigere å kunne stå rede, når det gjelder dens avslutning.

Det tilkommer ikke mig å dømme om det blev regnet riktig. Det får andre gjøre, når det materiale, der må bygges på, kan legges frem.

Nu, disse støtteaksjoner med de låneoperasjoner, som faller inn derunder er et kapitel for sig, der nærmer sig sin endelige avslutning.

Et annet kapitel er vår regulære utlånsvirksomhet. Her har direksjonen i løpet av det siste tiår arbeidet for å få den lagt på et sunt grunnlag til avløsning av den forvirring som hersket. Vi har trukket bestemte grenser for de formål vi kan støtte, der er gitt bestemte regler for prøvelse av hver enkelt sak og der er istandbragt kontroll med gjennomførelsen. Vi har gjort rede for alt dette i våre årsberetninger. Vi står ved disse prinsipper og vil derfor holde fast ved dem. Vi er ikke rullet helt frem. Jeg må dessverre ta visse forbehold.



Det vilde da i sannhet være nedslående om vår lånevirkksomhet nu i de senere år skulde medføre vesentlige avskrivninger, ti en lånevirkksomhet bygget på forsiktige regler bør ikke gi store tap.

Nu har vi imidlertid for 1930 avsatt kr. 3 302 350,53 for å møte tap, og jeg skal søke å gi forklaringen.

Da direksjonen for ti år siden gikk gjennom bankens risikoer, festet vi oppmerksomheten ved de kommunale lån, og da vi utarbeidet en sammenstilling fant vi at de androg til et samlet betydelig, meget betydelig beløp. Vi kom til klarhet over at vi ikke kunde stå til tjeneste med sådanne lån, hvorom der stadig kom nye andragender. Man vil kanskje huske at vår holdning ikke vant udelt tilslutning. Dernest kom vi til det resultat at disse lån måtte søkes bragt nedover, så fort som det overhodet lot sig gjøre. Det er også lyktes å bringe dem ned i 30 % av det daværende beløp, og da man ikke har kunnet undgå nogen tilgang av nye lån, er i virkeligheten reduksjonen ennu større. Det som nu krever avsetninger er nettop de rester, som det ikke tross all umak er lyktes å få vekk. Her som i andre livets forhold bestemmes det som skjer av begivenheter som ligger langt tilbake, av handlinger som er foretatt for år tilbake. Vi har i 1929 og 1930 avsatt efter avdelingenes forslag til dekning av tap på kommunale engagements tilsammen ca. kr. 966 000,—. Vi har under hovedsetet for 1929 reservert ca. 1½ mill. kr. og for 1930 ca. kr. 947 000,— til senere fordeling, særlig blandt de 4—5 avdelinger, som har storparten av disse lån. Ved hovedsetet er der intet. Altså alt i alt på 2 år ca. 3.4 mill. kroner.

Alle menneskelige anliggender bør ha en utgang. Arene går, boer oppgjøres, banker gikk over ende og avvikler, men for en rekke av disse lån står man ennu idag like uviss om hvad de er verdt.

Jeg har måttet gi denne oversikt for å vise hvorledes forholdet i virkeligheten er. Det er ikke vår lånevirkksomhet som skaper tapene. Vi har nettop lagt an på å skaffe oss en portefølje, sammensatt fra hele landet, fra alle erhverv, en portefølje, som vi kan være bekjent av. For å illustrere dette har vi beregnet for arene 1928, 1929 og 1930 alle de tap som er sprunget ut av lånedisposisjoner i de samme år. Jeg kommer da til et gjennomsnittlig tap av kr. 150 000,— årlig. Heri inngår tap, som er uadskillelig forbundet med enhver kredittgivning. Der inngår også som jeg allerede har antydnet — tap på disposisjoner som ikke burde vært foretatt og som vi har påtalt. Men storparten faller på fiskelån, som står i en særstilling og som man visstnok ikke kunde komme forbi i et for klippfiskforretningen så ulykkelig år som 1930, all aktpågivenhet til tross. De tap som er falt av den virksomhet som nu i en årrekke øves i Norges Bank, kan vi altså uten nogen som helst vanskelighet komme gjennom.